

KISS-KOZMA GEORGINA

PILLANATKÉP A MAGYAR IFJÚSÁGRÓL –
AZ IFJÚSÁG KUTATÁSSOROZAT
LEGFRISSEBB HULLÁMA

Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016 (tanulmánykötet)*. Kutatópont Kft. – ENIGMA 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató Kft.: Budapest, 2018. 508 oldal

A fiatalok megismerése iránti meg nem szűnő érdeklődés az ifjúság alapvető sajátosságából, vagyis a folytonos változásból táplálkozik, így nemcsak a politikai vagy hétköznapi gondolkodásban, hanem a tudományos diskurzusban is fontos és állandó szereplő. Ebből fakadóan a „Milyen az ifjúság?” kérdése pontosabban megfogalmazva úgy hangzik, hogy „Milyen a jelenlévő ifjúság?”, s mint ilyen, sosem veszít relevanciájából.

E kérdésre az intézményesült hazai kutatások különböző korszakaiban más és más módon próbáltak meg válaszolni, és a kutatási paradigmák is az újabb kihívásokra reflektálva alakultak át. A kétezres évektől a négyévenként lebonyolított nagymintás kutatások dominálnak¹, s ezekkel párhuzamosan elkészültek a szomszédos országokban élő, magyar nemzetiségű fiatalokat vizsgáló szociológiai kutatások is.²

Ebbe a sorba illeszkedik a *Magyar Ifjúság Kutatás 2016* is. A jelen recenzióban bemutatni kívánt tanulmánykötetet 2017-ben megelőzték a magyarországi és a külhoni gyorsjelentések, és az empirikus kutatási adatok alapos feldolgozása még további szakmai munka megjelenését indukálhatja, mivel a 12 ezer megkérdezett, 15–29 év közötti fiatal részvételével készített reprezentatív kutatás holisztikus szemléletével egy sor egyéb elemzés elvégzésére is lehetőséget kínál.

A *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016* című kötet tágabb kontextusba helyezkedik a nemzetközi és a magyar elméletek ismertetésével, és igyekszik a

1 Ifjúság 2000, Ifjúság 2004, Ifjúság 2008, Magyar Ifjúság 2012.

2 Mozaik 2001, Mozaik 2011, GeneZYs 2015.

kutatás széles témaspektrumát bemutatni, még ha így az egyes témák mélyebb feldolgozására jelen esetben nem is vállalkozhat.

A kötet felépítését tekintve, az első két fejezet elméleti keretet nyújt a kutatás eredményeinek elemzéséhez valamint értelmezéséhez, ismertetve a nemzetközi ifjúságelméleti diskurzusokat, továbbá áttekinti a magyar elméleti munkákat és empirikus eredményeket is. Az utolsó fejezet a kutatás módszertanát³ mutatja be, a közte lévő tizenkét tanulmány pedig az alábbi fő témaköröket járja körül: demográfia, társadalmi újratermelés, rétegződés és társadalmi mobilitás, oktatás és munkapiaci helyzet, egészség- és rizikómagatartás, nemzedéki problématerkép, kultúrafogyasztás, ifjúság és média kapcsolata, identitás, politikai értékválasztás és választási magatartás.

A tanulmánykötet több szempontból is példaértékű: egyrészt a külföldi magyar nemzetiségű ifjúság bemutatása átfogó képet fest a Kárpát-medencei magyar ifjúságról⁴. Másrészt két dimenzióban is törekszik az összehasonlíthatóságra: különböző adatfelvételek készültek a magyarországi kutatással egy időben és azonos tematika mentén a Kárpát-medence nagyobb magyarlakta régióiban, valamint a korábbi nagymintás, reprezentatív ifjúságkutatások eredményeivel összevetve bizonyos trendek is felvázolhatóvá váltak. Az első, 2000-ben folytatott kutatás óta a teljes generáció kicserélődött, és a korábbi négy hullámmal összevetve vizsgálhatóvá válik, hogy az ifjúsági mező melyik eleme változó és melyik állandó.

A tematikus sokszínűség pedig ismét megmutatja, hogy az ifjúságot nem csupán egy módon lehet megközelíteni. S ha vetünk egy pillantást a szerzők listájára, megállapíthatjuk azt is, hogy a huszonhárom kutató nemcsak különböző módon közelítette meg a kérdést, hanem közreműködésükkel egy széles szakmai együttműködés is létrejött. Emellett fontos kiemelni, hogy a *Magyar Ifjúság Kutatás 2016* kutatócsoportja a külföldi kutatások módszertanának kidolgozása során több határon túli műhellyel is kooperált (Erdélyben a Max Weber Alapítvánnyal, Vajdaságban az Identitás Kisebbségkutató Műhellyel, és Kárpátalján a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola szakembereivel dolgoztak együtt), amely lehetőséget adott a tudományos együttműködés kiszélesítésére.

3 A kutatás két részből, a magyarországi fiatalokat, valamint a határon túli magyar fiatalokat vizsgáló kutatásból áll. 12 ezer 15–29 év közötti fiatalot vontak be a vizsgálódásba: Magyarországon 8000, Erdélyben 2000, Felvidéken 1000, Kárpátalján és Vajdaságban 500-500 fiatallal került sor kérdőíves interjú felvételére.

4 A magyar ifjúságot nagymintás adatfelvétellel, a négy legnagyobb határon túli régióban (Erdély, Felvidék, Vajdaság, Kárpátalja), egy időben és egységes módszertannal utoljára 2001-ben vizsgálták. Ezt orvosolták a GeneZYs 2015 és a Magyar Ifjúság Kutatás 2016 adatfelvételei.

Elméleti megközelítések

Az első tanulmányban – amely a *Nemzetközi diskurzusok az ifjúságkutatásban* címet viseli – Szanyi-F. Eleonóra az ifjúságkutatás területén artikulálódó nemzetközi megközelítéseket összegzi, és ezzel kijelöli a tanulmánykötetben megjelenő témák elméleti keretének helyét a nemzetközi diskurzusok között. A szerző az elmúlt évtized diskurzusait domináló elméleti vitából indul ki, amely az ifjúságszociológiai diszciplína értelmezési kerete köré fonódik. A kérdés úgy is megfogalmazható, hogy vajon a klasszikus magyarázó modellek mennyiben segítenek a modern társadalmak változó ifjúságát továbbra is megérteni. Az ifjúsági mező feltérképezésekor a kutatók számos ifjúságszociológiai iskola közül választhatnak, emellett több disputa is zajlik egymás mellett. Az átmenetelmélet és kultúraalapú megközelítés a releváns kérdéskörök tematizálásáért versengenek, míg a generációs elméletek egy idő után új perspektívaként realizálódtak. A tematika köré csoportosult viták mellett megjelentek a megközelítéshez kapcsolódó elméleti dilemmák is, ezek közül pedig a struktúra versus aktor dichotómia generál számos izgalmas teoretikus kérdést a mai napig. A tanulmányban a szerző a *Journal of Youth Studies* hasábjain megjelenő publikációkhoz kapcsolt kulcsszavak alapján törekszik bemutatni azokat az elméleti kérdéseket, amelyek meghatározzák az ifjúságkutatás jelenlegi irányait, valamint azokat az elméleti paradigmákat, amelyekbe a témával foglalkozó szakértők értelmezési kísérletei beleilleszthetők. A szerző az ifjúságkutatás kezdeteitől mutatja be az ifjúságszociológiai iskolákat. A fejlődés-lélektan – amely a tudományterület korai szakaszában is fontos referenciapontként jelent meg – a fiatalok egyéni tulajdonságaira fókuszál, középpontjába pedig a személyiség- és identitásfejlődést helyezi, olyan témákat vizsgálva, mint az egészségmagatartás, lelki egészség, szerhasználat és a szexualitás. A hatvanas évekre datálható a politikai gazdaságtan térnyerése az ifjúságkutatások területén, amely abból indul ki, hogy a fiatalok kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek azáltal, hogy a politika és a gazdaság rendszerint kiszorítja őket a hatalomból. S habár a politikai gazdaságtan elméletének nem sikerült az ifjúságszociológia perifériáját elhagynia, ismét aktuális megközelítéssé a gazdasági világválságnak köszönhetően vált. A kultúraalapú teóriák közül a szubkultúra és posztsubkultúra emelhető ki, amelyek alapvetően az ifjúsági kultúrák szerepét helyezik előtérbe az identitásfejlődés vizsgálatakor. A szubkultúra irányzathoz leginkább az identitás, az osztály és az ifjúsági kultúra elemzése kapcsolódik, ugyanakkor a zenei és kulturális csoportokhoz kapcsolódó kutatási kérdések is gyakran ezen elmélettel operálnak. A posztsubkultúra-kutatás a szubkultúra-kutatás kritikáján alapul, s habár itt is alapvetően a fiatalok fogyasztási szokásai kerülnek a homloktérbe, az egyik legfontosabb eltérés, hogy a fogyasztás alapját nem az osztály,

hanem az ízlés kérdésköre határozza meg. Ehhez kapcsolódnak a szabadidő, a fogyasztás, a társadalmi átalakulás és a média témakörei is. A hetvenes években jelentek meg főként a szubkultúra-kutatás kritikájára válaszul az átmenetelméletek, amelyek közel egy évtized múlva az egyik legmeghatározóbb magyarító paradigmává váltak. Az átmenetelméletek a fiatalok munkaerőpiaci átmenetére helyezték a hangsúlyt, s több finomhangoláson mentek keresztül megjelenésük óta, legutóbb pedig az átmenet időszakának kitolódása miatt váltak ismét relevánssá. Alapvetően az átmenetelméletekkel szemben artikulálódtak a generációs teóriák, amelyek gyökerei, habár korábbra datálhatók, újrafelfedezésükről a kétezres évektől beszélhetünk. Ezek alapvetően a társadalmi változások fiatalokra gyakorolt hatására koncentrálnak. Alapfeltevésük, hogy egymástól eltérő sajátosságokkal, közös identitással bíró generációkat lehet megkülönböztetni egymástól, s a generációkat jellemző kollektív identitás alapját az adott társadalmi körülményekhez fűződő közös tapasztalatok alkotják. Ezzel szemben az *emerging adulthood* elmélete az átmenet folyamatát értelmezi újra. Eszerint a biológiai és a társadalmi érettség egyre kevésbé esik egybe, s a fiatal kort nem ideiglenes átmenetként, hanem önálló fázisként definiálják. Az irányzathoz a felfedezéssel, instabilitással és változással foglalkozó tanulmányok kapcsolódnak. Az ifjúságszociológiai iskolák bemutatását követően a szerző részletesen kitér egy, az ifjúságról gondolkodókat régóta foglalkoztató, de ma is aktuális dilemmára: ez a struktúra-aktor vita.⁵ A tanulmány izgalmas abból a szempontból, hogy megismerhetjük az ifjúságkutatás aktuális narratíváit és trendjeit, ugyanakkor a választott módszer egyik korlátja, hogy elsősorban az angolszász ifjúságszociológia domináns magyarító elméleteivel foglalkozik.

A Magyar fiatalok a Kárpát-medencében című tanulmány középpontjában az ifjúságkutatás magyar vonatkozásai kerültek, amelynek köszönhetően a magyarországi ifjúságkutatás sajátos vonásait ismerheti meg az olvasó. Székely Levente az elmúlt évtizedek legnagyobb hatását kiváltó folyamatait – rendszerváltozás, globalizáció, információs társadalom kialakulása – vizsgálta, amelyek az egész társadalmi, gazdasági és kulturális rendszer szempontjából meghatározóak voltak, ezen belül pedig az ifjúsági mezőre is jelentős hatást gyakoroltak. Emellett külön tárgyalta a jelentősebb magyarországi ifjúságértelmezéseket – ifjúsági korszakváltás elmélete, ifjúságügy narratívája, új csendes generáció paradigmája –, amelyeket aztán a 2016-os eredmények tükrében felülvizsgált. Ezen magyarországi vonatkozású értelmezési keretrendszerek⁶ – amelyek többé-kevésbé illeszkednek az előző fejezetben bemutatott nemzetközi diskurzusokhoz – az ifjúság különböző meghatározásait

5 A vita központi kérdése, hogy vajon a fiatalok társadalmi struktúrában elfoglalt helyük vagy az egyéni sajátosságaik hatásának vizsgálata által ismerhetők meg jobban.

6 Bár számos kutatást folytattak a külföldi magyar fiatalok megismerése érdekében, kifejezetten velük kapcsolatos átfogó narratíva eddig még nem született.

adják. Az ifjúsági korszakváltás elmélete az átmenet diskurzusához, az ifjúságügy tematika a fejlődés lélektani elméleti trendhez, az új csendes generáció paradigmája pedig – ahogy a nevében is szerepel – a generációs elméletekhez kapcsolódik. A három domináns értelmező keretrendszer más és más aspektusból közelíti meg a fiatalokat: míg az ifjúságügy narratívája a „Kik a fiatalok?” kérdését helyezi középpontjába, az új csendes generáció elmélete a „Milyenek a fiatalok?” dilemmára próbál választ adni, addig az ifjúsági korszakváltás paradigmája a mérteket helyezi előtérbe. Az elméleti megközelítések mellett hangsúlyos szerepet kap természetesen az empirikus eredmények interpretálása is, mindezt elsősorban a vizsgált populáció – jelen esetben a 15–29 éves anyaországi és külföldi fiatalok – körében megjelenő trendek aspektusából. Ennek keretében az olvasó megismerheti az ezredforduló követő nagymintás ifjúságkutatások előzményeit, valamint az azóta eltelt időszak kutatási eredményeiről is átfogó képet kaphat.

Empirikus eredmények

Makay Zsuzsanna és Domokos Tamás írásában a magyarországi ifjúság demográfiai folyamatainak bemutatására vállalkozott. A *Társadalmi újratermelés – a magyarországi ifjúság demográfiai folyamatai* címet viselő elemzésük első felében a klasszikus demográfiai, párkapcsolati és családalapítási trendek bemutatása mellett az eredményeket összevetik más európai országokban megfigyelhető tendenciákkal, a vizsgálat második felében pedig feltárják a társadalmi újratermelés háttértényezőit is. Magyarország népessége az 1980-as évektől kezdve folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, a fiatalok létszáma és aránya pedig az elmúlt években negatív irányba változott, ami pedig hosszú távon a társadalom előregedéséhez vezet.⁷ Ennek egyik oka, hogy az utóbbi évtizedekben a társadalmi reprodukciót meghatározó családalapítási minták megváltoztak, jellemző például a házassági kedv beszűkülése.⁸ A képet viszont tovább árnyalja, hogy a társadalmi együttélés keretei átalakultak, számos egyéb, alternatív családmodell nyert teret, például – a nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan – Magyarországon is hangsúlyosabbá vált az élettársi kapcsolatok létesítése. A 2016-os adatokból kiolvasható, hogy a tartós párkapcsolat létesítésének

7 1980 és 2016 között a fiatalok (15 és 29 év közöttiek) aránya a teljes populáción belül 22%-ról 19%-ra csökkent.

8 2010 után ez a tendencia is némiképp módosult. Az 1990-ben megkötött házasságok száma 2010-re a felére csökkent, majd 2016-ig ismét növekedésnek indult. Habár azt is meg kell jegyezni, hogy a házasságkötési kedv növekedése az összes társadalmi-demográfiai csoport esetén megfigyelhető, az átlagon felüli növekedés mégis inkább a 35 év feletti korosztályt érintette.

időszaka is kitolódott, ezt támasztja alá az is, hogy a vizsgált korosztály mintegy 40%-ának nem volt semmilyen párkapcsolata a vizsgálat időpontjában. Ehhez szorosan kapcsolódva a gyermekvállalási hajlandóság csökkenése, valamint a szülő nők átlagos életkorának emelkedése szintén megfigyelhető a vizsgált korosztály gyermekszámán. A társadalmi újratermelés szempontjából nem feltétlenül jelent problémát a gyermekvállalás időpontjának kitolódása, ugyanakkor komoly aggodalomra adhat okot, hogy 77%-uk a következő három évben nem akar (további) gyermeket vállalni, és a gyermektelenek 82%-a nyilatkozott úgy, hogy belátható időn belül nem is tervez családot alapítani.

A Megmaradás és átörökítés – küllhoni magyar fiatalok demográfiai, társadalmi folyamatai című tanulmányban Papp Z. Attila és Vita Emese egyik fő megállapítása, hogy a küllhoni magyar fiatalok demográfiai helyzete több szempontból is speciális. Egyrésztől a kisebbségi társadalmak esetében a demográfiai faktorokon túl két meghatározóan fontos tényezőt – az asszimilációs kihívást és a kivándorlási hajlandóságot – is figyelembe kell venni a reprodukció során. Másrésztől a vizsgálat alá vont négy régió (Erdély, Vajdaság, Kárpátalja, Felvidék) demográfiai mutatók szempontjából jelentős eltéréseket mutat. Összességében viszont megállapítható, hogy a küllhoni magyar társadalmak egyre inkább előregednek, és emellett az asszimiláció, a fiatalok identitásválasztása, a migrációs trendek, valamint a vegyes házasságok további nehézségeket okoznak a kisebbségi közösségek fennmaradása szempontjából. A demográfiai reprodukció elemzése során a fiatalok párkapcsolati mintái, valamint a gyermekvállalás kérdésköre mellett a vegyes házasságra vonatkozó adatok is hangsúlyos szerepet kapnak. A magyarországi fiatalokhoz hasonlóan a kétezres évek második felére a vizsgált korosztály körében is megfigyelhető a házasságkötési kedv csökkenése. Az etnikailag vegyes házasságkötés – mint az asszimiláció egyik legfontosabb színtere – viszont kiemelt figyelmet érdemel.⁹ Az eredmények azt mutatják, hogy Erdélyben a legmagasabb a homogén kapcsolatban élők aránya (90%), míg Vajdaságban 82%, Kárpátalján 80%, és Felvidéken a legalacsonyabb, 70%. A termékenységi arányszám – az európai trendekhez hasonlóan – nem éri el a kettőt sem Magyarországon, sem a nemzeti kisebbségi közösségeknek otthont adó négy országban. Habár az eredmények mutatnak regionális különbségeket, összességében megállapítható, hogy a vizsgált fiatal populáción belül 2001 óta mindegyik régióban csökkent a gyermekvállalási hajlandóság.

A Rétegek és társadalmi mobilitás a fiatal társadalmi csoportban című írásban Bokányi Zita, Gyorgyovich Miklós és Pillók Péter a magyarországi és a vizsgált négy régió magyar nemzetiségű fiataljai körében megfigyelhető iskolai és foglalkozási mobilitást veszi górcső

9 A vegyes házasságkötésekhez szorosan kapcsolódnak a kisebbségi szülők iskolaválasztási stratégiái is, amely döntésnek hosszú távú következményei vannak a fiatalok életútjára.

alá. Az olvasó arra is választ kap, hogy vajon a szülők iskolai végzettsége, munkahelyi pozíciói, vagy a fiatalok iskolai végzettsége mutat szignifikáns kapcsolatot aktuális munkahelyi helyzetükkel. Az eredmények alapján megállapítható, hogy míg az iskolába már nem járó magyarországi fiatalok relatív többsége (47%) magasabb iskolai végzettséget szerez az édesapjukhoz viszonyítva, addig a külföldi fiatalok több mint fele (55–60% körül) tekinthető ilyen szempontból felfelé mobilisnak. Foglalkozás tekintetében a hazai fiatalok bő harmada (36%), a külföldiek 31–41%-a dolgozik magasabb presztízsű pozícióban édesapjához viszonyítva. A korábbi eredményekhez hasonlóan a 2016-os adatokból is arra lehet következtetni, hogy a magyarországi ifjúság végső foglalkozási pozíciója főként saját teljesítményétől függ, és nem a szülők iskolai végzettségétől vagy munkahelyi helyzetétől. Az utóbbi évtizedekben, különösen az elmúlt években az elvándorlás kérdése is fontos tematizáló tényezővé vált mind a közbeszédben, mind a kutatási szférában. A 2016-os eredmények tükrében elmondható, hogy habár a fiatalok közel fele (47%) el tudja képzelni, hogy külföldön dolgozzon a jövőben – a külföldi ifjúság esetén ez az arány magasabb –, nagy százalékuk ezt csupán időszakos lehetőségként mérlegeli.

Bocsi Veronika az oktatás világába kalauzolja el az olvasót a *(Kárpát-medencei) Erőforrástérkép – magyar fiatalok az oktatás világában* címet viselő írásában, amely többek között azért is érdemel kiemelt figyelmet, mert olyan elemi kérdéseket helyez középpontba, mint például, hogy nyújthat-e az iskola az adott társadalomban mobilitási lehetőséget, vagy hozzájárulhat-e a társadalmi egyenlőtlenségek redukációjához. Az elemzésben hangsúlyos szerepet kap a magyarországi hallgatók társadalmi háttere, a tanulásra vonatkozó terveik, valamint a nyelvtudás helyzete. A longitudinális elemzés legfőbb megállapításai közé tartozik, hogy egyrészt a 2012-es adatokhoz képest a tanulók aránya csökkenő tendenciát mutat – amely szoros összefüggésbe hozható azzal, hogy a tanulási szándék is csökkent 2004 óta¹⁰ –, és ezzel párhuzamosan nőtt a munkaerőpiaci jelenlétük, illetve az iskolai végzettség. A nyelvtudással kapcsolatban az előző vizsgálatokhoz képest pozitív irányba való elmozdulás látható.¹¹ A külföldi magyarok esetében az oktatási kérdés komplexebb módon jelenik meg, hiszen a kisebbségi társadalmak esetében az oktatás nem pusztán mobilitási csatornaként funkcionálhat, hanem lényeges szerepet tölt be a megmaradás szempontjából kulcsfontosságú asszimilációs kihívások miatt is. A képet tovább árnyalja, hogy a kisebbségi szülők iskolaválasztási stratégiái között kiemelt fontosságú tényező, hogy vajon az államnyelvi vagy anyanyelvi oktatás kecsget-e jobb munkaerőpiaci vagy továbbtanulási

10 A 2004-es 51%-ról 2016-ban 31%-ra csökkent ez a mutató.

11 Míg 2012-ben a megkérdezettek 41%-a mondta azt, hogy egyetlen idegen nyelven sem beszél alapfokon, addig 2016-ban ez az arány 27%-ra csökkent.

lehetőségekkel, illetve ez a választás miképpen befolyásolja később gyermekeik életpályáját. Ezek a döntések pedig hosszú távon meghatározzák a fiatalok életútját, hiszen például ha az államnyelvű oktatás mellett döntenek, azzal etnikailag más összetételű hálózat tagjává válnak, megnövelve a vegyes házasságkötés esélyét. Az iskolaválasztási stratégiákat számos tényező befolyásolhatja, úgy mint az oktatáspolitikai (érettségi és felvételi rendszer), bizonyos képzések elérhetősége, a felsőoktatásban az anyaországi lehetőségek, valamint az intézményekkel való ellátottság tekintetében tapasztalható regionális eltérések (például az szórványban az anyanyelvi oktatás lehetőségei korlátozottabban vannak jelen). Az eredmények közül érdemes kiemelni, hogy az erdélyi és vajdasági fiatalok körében a legmagasabb az anyanyelvükön tanulók aránya.¹² Kárpátalján hasonló minta rajzolódik ki, minimálisan alacsonyabb értékekkel. A felvidéki magyar fiatalok helyzete viszont más képet mutat, hiszen itt a legmagasabb érték is csupán 60% körül mozog (óvodát anyanyelven végzők aránya), s ez a további iskolatípusokban csak tovább csökken.¹³

Szanyi-F. Eleonóra és Susánszky Pál az *Iskolapadból a munkaerőpiacra – magyar fiatalok karrierpálya-szakaszainak elemzése* című tanulmányában a fiatalok munkaerőpiaci státuszát demográfiai változók mentén vizsgálják. A munkaerőpiaci helyzet alapján a fiatalokat három csoportba rendezték: a munkaerőpiacon aktív fiatalok, a tanulók és a NEET-csoport¹⁴ (ebbe a csoportba azok a fiatalok kerültek, akik nem is tanulnak és nem is dolgoznak.) Megvizsgálták továbbá a 2016-os eredményeket, amelyeket aztán nemzetközi kontextusba is helyeztek. A szerzők az elemzésben a vizsgált fiatalokat fő tevékenységeik alapján hat kategóriába sorolták: tanulók (34%), tanulás mellett dolgozók (3%), részmunkaidőben dolgozók (2%), teljes állásban dolgozók (48%), a gyermeküket nevelők (6%), és a NEET-kategória (6%). A legjelentősebb különbségek értelemszerűen korcsoportok mentén jelennek meg, s ennek alapján megállapítható, hogy míg a 15–19 évesek túlnyomó többsége tanuló, addig a 25–29 évesek többsége a munkaerőpiacon aktív. Ezzel szemben úgy tűnik, hogy a 20–24 éves korosztályra jellemző leginkább az átmenetiség, hiszen itt a foglalkoztatottsági státusz komplexebb képet mutat: magasabb a NEET arány, egyúttal jellemző a tanulás melletti munkavállalás is.

Ádám Szilvia, Susánszky Éva és Székely András az *Egészség- és rizikómagatartás alakulása a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében* című tanulmányukban az egészségkárosító attitűdök közül a dohányzásra, alkoholfogyasztásra, valamint az ittasság megjelenésére

12 Óvodai és alapfokú oktatás esetén ez 90% feletti, amely a középfokú oktatás esetében némiképp lecsökken, ugyanakkor ez az arány a diploma esetén is 60% felett marad.

13 Alapfoknál 57%, középfoknál 44%, míg diploma esetén csupán 29% az anyanyelvi oktatásban résztvevők aránya.

14 Angol kifejezés: *not in education, employment or training*.

helyezték a hangsúlyt. Amellett, hogy ezek a legjellemzőbb kockázati faktorok, a korábbi – 2000 és 2016 között realizált – nagymintás ifjúságkutatások adataival is össze lehet hasonlítani, ezáltal pedig felvázolhatóvá válnak az elmúlt másfél évtized trendjei. Ezen felül a szerzők összevetették a hazai és a külföldi magyar fiatalok egészségmagatartását is. A dohányzási szokások 2000 óta negatív irányba változtak (például az akárcsak alkalmanként is dohányzók aránya 38%-ról 2016-ra 46%-ra nőtt).¹⁵ Az alkoholfogyasztás dimenziójában hasonló irányt láthatunk: míg 2000-ben a fiatalok 41%-a egyáltalán nem fogyasztott alkoholt, addig arányuk 2016-ban csupán 26% volt.¹⁶ Az egészség megőrzésére irányuló magatartásformák közül a 2016-os adatok alapján a testmozgás hiánya rajzolódik ki (a fiatalok 64%-a nem végez rendszeres testmozgást). A külföldi fiatalok esetében megállapítható, hogy – Felvidék kivételével – az önkárosító attitűdök előfordulásának kockázata magasabb, mint a magyarországi fiatalok esetében: a legrosszabb helyzet Vajdaságban áll fenn, ahol az alkoholfogyasztás esélye 10-szer nagyobb, mint a magyarországi fiatalok esetében, de a többi régióban is 2,5–5-ször nagyobb eséllyel dohányoznak, fogyasztanak alkoholt vagy kerülnek ittas állapotba. A kutatás azonban az elérhető adatok hiánya miatt nem ad választ arra a kérdésre, hogy ennek a háttérben mi állhat: vajon a többségi társadalomra jellemző kedvezőtlenebb adatok, vagy ezek a mutatók inkább a magyar kisebbségi lét eredményei?

Gábrity-Molnár Irén és Morvai Tünde a *(Kárpát-medencei) Problématérkép – nemzedéki problémák* című tanulmányukban arra keresik a választ, hogy miképpen alakul a fiatalok elégedettsége/elégedetlensége bizonyos társadalmi lehetőségekkel vagy értékekkel kapcsolatban. Az elemzés kitér a korábbi nagymintás ifjúságkutatások eredményeire is, és összehasonlítja a 2016-os adatokkal, megvizsgálják a 15–29 év közötti fiatalok körében megmutatózó trendeket is. Ilyen például az, hogy a fiatalok magukra nézve a leégetőbb problémának 2008-ban – 2000-hez hasonlóan – főként a társadalmi-gazdasági faktorokat tartották, úgy mint a munkanélküliség és pénztelenség, a létbizonytalanság és a kilátástalan jövő érzete.¹⁷ 2016-ban a határon túli országok magyar ifjúsága számára a legfontosabb problémák főként anyagi természetűek, úgymint az anyagi létbizonytalanság, a szegénység, valamint a munkanélküliség. Ugyanakkor fontos aláhúzni, hogy a rangsorban előkelő helyet foglal el az alkoholfogyasztás problémája is. A szerzők táblázatba rendezték a korábbi

15 Ugyanakkor árnyalja a képet, hogy 2004 óta a napi dohányzók aránya folyamatosan csökken.

16 Tovább árnyalja a képet a fogyasztás gyakoriságának kérdésköre, amelyben már tapasztalható némi ingadozás is.

17 Megjegyzendő, hogy az Eurostat adatai szerint 2007-ben a 15–24 évesek 11%-a tartozott az ún. NEET csoportba (munkán és oktatáson kívüliek), és arányuk 2013-ra 13%-ra nőtt.

ifjúságkutatások eredményeivel¹⁸ kiegészített problématerképet, amely segítségével könnyedén kiolvashatóvá váltak az ifjúság problémaérzékelésében megjelenő változó, valamint állandó elemek. A kutatás során rákérdeztek a fiatalok baráti- és partnerkapcsolatok, a munkavállalási lehetőségek, az életszínvonal, a tanulási lehetőségek, a személyes élettervek, illetve a jövőbeli kilátások területén jelentkező elégedettségének mértékére. Mindezen kérdések nem pusztán az ifjúsággal foglalkozó tudományos diskurzusok szempontjából relevánsak, hanem a társadalompolitika és a döntéshozók is fontos következtetéseket vonhatnak le az eredményekből. A tanulmányban a szerzők elemzés tárgyává teszik ezen felül a fiatalok kockázati magatartását, emigrációs szándékaikat, értékrendjüket, s a legvégén javaslatokat is megfogalmaznak.

A *Régi és új kultúra* címet viselő fejezetben Szabó Júlia és Hires-László Kornélia a vizsgált ifjúság szabadidős tevékenységének, az ifjúsági kultúrának a leírására vállalkozott, továbbá feltérképezték, hogy az elmúlt évtizedekben milyen változásokon mentek keresztül a fiatalok szabadidős és kulturális fogyasztói szokásai. Az írás második felében a szerzők fogyasztói szegmenseket jelöltek ki, s ennek segítségével mutatták be a fiatalok kulturális fogyasztói mintázatát. Négy fogyasztói csoportot határoztak meg a fiatalok kulturális színtereit elemezve: magaskultúra-orientáltak, könnyed szórakozók, mindenevők és passzívak csoportja. Az eredmények azt mutatják, hogy a passzívak csoportja a legnagyobb minden vizsgált országban, és az ezen csoportba tartozó fiatalok valamennyi szabadidős tevékenységet viszonylag ritkán űznek.

Székely Levente és Aczél Petra *Magyar világ 2.0 – fiatalok és az új média* című írásukban arra keresik a választ, hogy vajon a hagyományos médiumok milyen szerepet játszanak a vizsgált ifjúság életében. Még izgalmasabbá teszi a fejezetet, hogy emellett a média indentitásformáló szerepének kérdését is górcső alá veszik. Végül kitérnek még az intenzívebb digitális tevékenységet végzők, valamint az online tértől távol maradók tanulmányozására, továbbá részletesen ismertetik a jelentősebb csoportok profilját. Az adatok is alátámasztják azt a mindennapokban is tapasztalható trendet, hogy mind a szabadidős tevékenységek, mind a munkakörnyezet egyre inkább mediatisztált, és a digitális média térnyerése az analóg média, főként a televízió rovására történt. A küllhoni kutatások egyik legérdekesebb eredményét a fiatalok online kapcsolódásainak nemzetiség szerinti strukturaltsága jelenti: például a felvidéki magyar fiatalok kiemelkednek mind a helyi többségi

18 Ifjúság 2000 (Magyarország), MOZAIK 2001 (Kárpát-medence), Magyar ifjúság 2012 (Magyarország), GeneZYs 2015 (Kárpát-medence), Magyar Ifjúság Kutatás 2016 (Magyarország), Ifjúság 2016 (Kárpát-medence).

társadalomhoz, mind a magyarországi közösséghez tartozó virtuális kapcsolataikkal.¹⁹ A többségi társadalom tagjaival való online összekapcsoltság tekintetében a felvidékieket a vajdasági magyar fiatalok követik (24%), míg az erdélyi és kárpátaljai magyar fiatalok esetében ez az arány 19, illetve 18%.²⁰ Az online kapcsolati hálók nemzetiség szerinti megoszlását érdekes lenne összevetni a régiók fiataljainak identitásával kapcsolatos eredményeivel, s megvizsgálni, hogy az adatok mennyiben korrelálnak egymással.

Külön fejezetben mutatja be az identitással összefüggő kérdéseket Veres Valér és Ruff Tamás. A *Kötődések – identitás, személyes kapcsolatok és nemzeti-etnikai attitűdök a Kárpát-medence magyar ifjúsága körében* című írásukban a szerzők egyrészt megvizsgálják, hogy miképpen fejeződik ki a magyar nemzeti identitás többségi és kisebbségi helyzetben. Továbbá arra keresik a választ, hogy miképpen változtak a kulturális nemzeti és állampolgári identitáselemek a kisebbségi magyar fiatalok körében 2000 óta. A *Magyar Ifjúság Kutatás 2016* során a csoportidentitás vizsgálatára is hangsúlyt fektettek, és megkérték a fiatalokat, hogy jelöljék meg, hogy elsősorban és másodsorban milyen csoporthoz tartozónak vallják magukat. Az elsődleges identifikációs válaszok 2001 és 2010 között nagy általánosságban nem változtak. Az ezredfordulón az elsősorban megjelölt közösség, amelyet a fiatalok több mint fele jelölt, a regionális jelzős magyar volt (erdélyi/romániai vagy székelyföldi, szlovákiai, vajdasági, illetve kárpátaljai magyar), egyharmaduk pedig egyszerűen „magyarnak” vallotta magát. 2010-ig a regionális jelzők megerősödése volt tapasztalható, majd ezután fordulat állt be, és megerősödött a regionális jelző nélküli „magyar” kategória, míg a regionális kategórián belül a romániai/szlovákiai/szerbiai/ukrajnai magyar megnevezés gyengülése volt tapasztalható. A tanulmány nem tér ki a fent vázolt dinamizmus hátterére, okaira, ugyanakkor mind tudományos, mind nemzetpolitikai szempontból felettebb izgalmas kihívás lenne annak megválaszolása, hogy mely nemzetpolitikai lépések és eszközök irányították elő az összmagyarsághoz való kötődés megerősödését.

Szabó Andrea *A magyar fiatalok politikához való viszonya* című fejezetben a politikai szocializáció elméleti keretei között elemzi a magyar fiatalok politikához való viszonyulását, nagy hangsúlyt helyezve a szülői értékátadásra. Az eredmények közül a legszembetűnőbb, hogy a fiatalok nem érdeklődnek a politika iránt, a magyarországi fiatalok kétötödét pedig sem a politika, sem a közélet nem érdekli. A politikai érdeklődés a kétezres évek eleje óta – némi elmozdulást leszámítva – érdemben nem változott, az alaptendencia az, régiótól

19 A felvidéki magyar fiatalok 43%-ra becsülték szlovák ismerőseik arányát, míg a magyarországi ismerőseik arányát csupán 23%-ra.

20 Erdély esetében kiemelhető, hogy Székelyföld és a többi erdélyi régió között jelentős különbség mutatkozik, hiszen míg a székelyek 13%-ra becsülik a románok arányát az online ismeretségi körükben, addig a többieknél ez az arány jóval magasabb, 26%-ot mutat.

függetlenül, hogy a fiatalokat alapvetően nem érdekli a politika, és csupán egy nagyon szűk csoport mutat érdeklődést a terület iránt. A családi szocializációt tekintve az eredmények azt mutatják, hogy az ezredforduló óta a magyar ifjúság régiótól szinte függetlenül inkább a konformitás irányába mozdult el, amit alátámaszt az a tény is, hogy 2016-ra a fiatalok több mint fele elfogadta szülei életeszményét.

Mráz Ágoston Sámuel a *Fiatal magyar választók* című tanulmányában a magyar fiatalok politikai értékeinek, preferenciáinak detektálására, valamint a választói magatartásuk magyarázatára vállalkozik. Konklúzióként megállapítható, hogy polarizációs szempontból az elmúlt másfél évtizedben a 2012-es év jelenti a fordulópontot. Addig ugyanis általánosságban a válaszolók több mint fele vallotta magát középen állónak a baloldali-jobboldali tengely mentén, míg 2016-ban arányuk 28%-ra csökkent, vagyis a kirajzolódó polarizációs trend tizenöt év alatt a középen állók számának radikális csökkenését hozta. Ugyanez a tendencia rajzolódik ki a liberális-konzervatív értékpár esetében is²¹, itt is 2016-ra kevesebb mint a felére redukálódott a középen állók aránya. A harmadik dimenzió, a mérsékelt-radikális ellentétpár viszonylatában szintén jelentős elmozdulás tapasztalható 2016-ban, hiszen az érvényesen válaszoló fiatalok körében a radikálisok aránya a 2008-as 13%-ról 29%-ra emelkedett. Az adatokból kiolvasható, hogy a politikai kérdésekhez kapcsolódó 2016-os trendforduló kapcsán izgalmas kérdés lenne, hogy vajon milyen okok állnak a háttérben, illetve mely külső tényezők játszottak meghatározó szerepet a fiatalok politikai attitűdjének, politikai gondolkodásának változásában.

Összegzés

A *Magyar Ifjúság Kutatás 2016* az Ifjúság kutatássorozat legfrissebb hulláma, amelynek során a magyarországi fiatalok mellett a Kárpát-medence nagyobb magyar lakta régióiban, így Erdélyben, Felvidéken, Vajdaságban és Kárpátalján élő magyar fiatalokat is bevontak a vizsgálatba. A magyar ifjúságot nagymintás adatfelvétellel, a legnagyobb határon túli magyarlakta régiókban egységes módszertannal és egy időben utoljára 2001-ben vizsgálták, így örömteli, hogy 2015-ben és 2016-ban két nagymintás ifjúságkutatást is lefolytattak.²²

A fent ismertetett tanulmánykötet nem pusztán az empirikus adatok közlését tűzte ki céljául, hanem a nemzetközi, valamint magyar vonatkozású elméleteket bemutató

21 A trendeket csak 2004-től lehet tanulmányozni, ugyanis a 2000-es kutatásban ez még nem szerepelt a kérdések között.

22 A másik nagymintás ifjúságkutatás, amely a külhoni magyar fiatalokat vizsgálat alá vonta, a GeneZYs 2015 volt.

tanulmányaival szélesebb kontextusba is helyezte azokat. A kötet szerkesztője, Székely Levente pedig előrevetítette további kötetek megjelenését is, hiszen a kutatás során nyert adatok feldolgozása még számos, a fiatalok megismerését zászlajára tűző szakmai munkának képezheti kiindulópontját.

Remélem, hogy a szakértők további tanulmánykötetekkel látnak el bennünket, és folytatják ezt a nem csak a tudomány számára kiemelkedően fontos munkát, hiszen mindannyiunk jövője a fiatalok kezében van. Továbbá bízom abban is, hogy a soron következő nagymintás ifjúságkutatási hullámok sem feledkeznek meg a külhoni magyar fiatalokról, hiszen ők éppúgy a magyar nemzet részei. Vizsgálatuk pedig nemcsak nemzetpolitikai cél, hanem speciális helyzetükből fakadóan kutatási kihívás is, így még számos kutatási kérdés várja, hogy megválaszolják.